

S2023/02794

Socialdepartementet s.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till s.sof@regeringskansliet.se.

Stockholm, 19 februari 2024

Asylrättscentrums remissvar gällande betänkandet *Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen*, SOU 2023:40

Övergripande kommentarer

1. Asylrättscentrum verkar för en rättssäker och konventionsenlig migrationsprocess. Detta gör vi genom att driva nationella och internationella processer samt analysera och granska nationell och internationell praxis och lag. Våra jurister kommer från tidigare arbeten på Migrationsöverdomstolen, migrationsdomstolarna, Migrationsverket, advokatbyråer och universitet.
2. Asylrättscentrum välkomnar utredningen och uppskattar att den genomgående har ett tydligt barnrättsperspektiv. Vi välkomnar att utredningen hämtat in barns åsikter och röster, med hjälp av organisationer som möter barn men även genom att på ett föredömligt sätt låta barn själva komma till tals. Det är vår förhoppning att kommande utredningar tar lärdom av och hämtar inspiration av denna utrednings tillvägagångssätt att så tydligt inkludera barn.
3. Asylrättscentrum tillstyrker de förslag som läggs fram i utredningen. Vi anser att förslagen som helhet är viktiga för att stärka den praktiska tillämpningen av barnkonventionen i Sverige.
4. Asylrättscentrum har i remissvaret fokuserat på utredningens överväganden och förslag när det gäller barn i migrationsprocessen. Även om Asylrättscentrum tillstyrker förslagen vill vi dock utveckla resonemanget avseende vissa förslag. Vi har även vissa synpunkter på en del av de bedömningar som görs i utredningen.

5. Vi tillstyrker att utredningen lämnar förslag om att en översyn bör göras av föräldrabalkens bestämmelser om förmyndarskap och att möjligheterna att förordna en tillfällig företrädare för barn vid intressekonflikter mellan barn och vårdnadshavare bör utredas särskilt. För att stärka barnrättsperspektivet på en övergripande nivå krävs en översyn av frågan om föräldrars bestämmanderätt relaterat till barns behörighet och rättigheter att bland annat, fritt kunna uttrycka sin åsikt. Denna utredning bör samordnas med den utredning som föreslås om att se över olika åldersgränser för processbehörighet.
6. Utredningen konstaterar att en grupp barn helt saknar möjlighet att utkräva sina rättigheter men anser ändå inte att något behöver förändras. Asylrättscentrum anser att utredningens slutsats i denna fråga står i strid med barnkonventionen. Asylrättscentrum vill därför uppmana regeringen tillsätta en utredning för att se över frågan om hur barn utan vårdnadshavare i utlandet ska kunna få sin ansökan om uppehållstillstånd prövad.

Synpunkter

Analys av och ställningstagande till frågan om en ratificering av tilläggsprotokollet

7. Asylrättscentrum delar utredningens bedömning att Sverige bör tillträda det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen och ge barn en individuell klagorätt.
8. Av artikel 4 i barnkonventionen framgår att stater ska vidta alla lämpliga åtgärder för genomförandet av barnkonventionen. Av utredningen framkommer att det fortsatt förekommer att barn inte får sina rättigheter tillgodosedda inom det svenska nationella systemet. Av utredningen framgår dessutom att flera av de brister som identifierats under arbetet har varit kända en längre tid. Trots att insatser genomförts för att komma till rätta med problemen kvarstår brister, inte minst i den praktiska tillämpningen.
9. Asylrättscentrum anser att det mot denna bakgrund får ses som en lämplig åtgärd att säkerställa att barn har en reell möjlighet att klaga när barnets rättigheter inte har tillgodosetts. Rättigheter ska vara effektiva och inte endast teoretiska. Att ha rättigheter som inte går att utkräva kan inte anses effektivt. Att ge barn möjlighet att klaga innebär en ökad möjlighet för barn att få sina rättigheter tillgodosedda och en viktig möjlighet till upprättelse för enskilda barn. Dessutom skulle en ratificering av tilläggsprotokollet kunna innebära att

förståelsen för, och kunskapen om, barnkonventionen ökar ytterligare vilket i sin tur kan driva den nationella rättsutvecklingen framåt.

10. Vad gäller de nackdelar med att tillträda tilläggsprotokollet som lyfts fram i utredningen och framförallt i det särskilda yttrandet i betänkandet vill Asylrättscentrum särskilt lyfta fram följande:
11. Långa handläggningstider är givetvis problematiska men det är inget specifikt problem för barnrättskommittén. Det har inte heller tidigare ansetts vara skäl för Sverige att avstå från att ansluta sig till individuella klagomålsförfaranden. Det är oklart varför långa handläggningstider skulle vara ett skäl som motiverar att avstå från att ge just barn tillgång till ett klagomålsförfarande. Även om långa handläggningstider kan ha en negativ inverkan på barn så bör det vara tydligt att även alternativet – att inte kunna utkräva sina rättigheter – har betydligt värre konsekvenser. En viktig utgångspunkt i förverkligandet av barns rättigheter är att barn inte bör skyddas från deltagande, utan att barn bör skyddas i deltagandet. Detta kan exempelvis göras genom att barn får tillgång till korrekt information i syfte att säkerställa att barnen har rimliga förväntningar på vad en process kan innebära – både vad gäller tidsåtgång och utfall.
12. Det framhålls vidare att de långa handläggningstiderna medför att det är vanligt att utvisningsbeslut preskriberas under handläggningen och att ärenden därmed skrivs av efter flera års handläggning utan någon materiell prövning. Här vill Asylrättscentrum lyfta att en utredning nyligen kom med förslag om förändrade preskriptionsregler (SOU 2024:10). Om dessa regler införs skulle ett utvisningsbeslut inte längre kunna preskriberas om den berörda personen inte lämnat Sverige. Om förslaget om ändrade preskriptionsregler inte genomförs och dagens regler behålls så bör det beaktas att ett utvisningsbeslut preskriberas först efter fyra år. Den genomsnittliga handläggningstiden i barnrättskommittén är enligt utredningen lite drygt två år (s. 191).
13. Vad gäller synpunkten om att barn kan använda sig av de individuella klagomålsförfaranden kopplade till andra konventioner som Sverige redan har erkänt så missar denna synpunkt ett mycket viktigt faktum, nämligen att barnkonventionen innehåller unika rättigheter för barn – rättigheter som inte skyddas av andra konventioner.
14. Sammantaget menar Asylrättscentrum att fördelarna med en ratificering tydligt överväger de nackdelar som finns. En bedömning som förefaller delas av de 17 EU-länder som redan har ratificerat protokollet, varav två av våra närmaste grannländer. Av utredningen framkommer dessutom att företrädare för såväl

departement som myndigheter i Finland och Danmark upplever att erfarenheterna av att tillträda det tredje tilläggsprotokollet varit positiva.

Barns möjligheter att utkräva sina rättigheter

15. Asylrättscentrum anser att utredningen lämnar flera viktiga förslag som kan förbättra barns delaktighet genom ökade möjligheter att komma till tals, få information samt klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.

Rätt till eget offentligt biträde för barn i vissa situationer och en stärkt ställning för barn som vårdas med stöd av LVU

16. För att förstärka barns rättigheter i vissa situationer lämnar utredningen som förslag att barn som befinner sig i asylprocessen eller som har beviljats ny prövning enligt 12 kapitlet 19 § utlänningslagen ska få ett eget offentligt biträde. Detta ska gälla när barnet vårdas enligt 2 § LVU, eller om det annars behövs för att ärendet ska bli utrett eller för att barnets intressen ska tillgodoses.
17. Asylrättscentrum tillstyrker detta förslag. Det är ett mycket välkommet förslag som täcker in angelägna situationer där vårdnadshavare brister eller inte agerar i barnets bästa intresse. Vi delar utredningens uppfattning att det är viktigt att barns rätt till eget offentligt biträde tydliggörs i lagtext. Detta för att garantera rättssäkerhet i processen samt för att förhindra godtyckliga bedömningar.

Barns rätt till offentligt biträde bör utredas ytterligare

18. Asylrättscentrum vill dock framhålla att även barn som inte har sökt asyl eller beviljats ny prövning enligt 12 kap. 19 § utlänningslagen kan ha behov av offentligt biträde för att kunna ta tillvarata sina rättigheter. Dessa barn bör omfattas av den utvidgade rätten till offentligt biträde. Det kan exempelvis röra barn som ansöker om uppehållstillstånd med stöd av 12 kap. 18 § utlänningslagen och som vårdas enligt LVU eller socialtjänstlagen. Asylrättscentrum anser att det bör utredas ytterligare om det kan finnas andra situationer där barn ansöker om uppehållstillstånd och där offentligt biträde bör förordnas för att barnet ska få hjälp att ta tillvara på sina rättigheter.
19. Asylrättscentrum välkomnar att utredningen lyfter behovet av offentliga biträden och vill framhålla vikten av att den pågående utredningen Anpassning av det svenska regelverket för beviljande av asyl och asyلفörfarandet till miniminivån enligt EU-rätten (Ju 2023:18, Dir. 2023:137) inte föreslår inskränkningar av barns rätt till offentligt biträde.

Kompetenskrav på offentliga biträden som företräder barn i migrationsprocessen

20. Utredningen har inhämtat barns åsikter och erfarenheter, bland annat om de offentliga biträden som har representerat dem. Genomgående lyfter de intervjuade barnen brister i information om rättigheter och processen, och beskriver en upplevelse av bristande delaktighet. Barn framför även att de upplever att deras möjligheter att få information villkoras av yttre omständigheter såsom ett engagerat offentligt biträde/ställföreträdare/barnombud eller att de själva kämpat hårt för att få information.
21. I linje med utredningens förslag att barn i vissa situationer ska ha lagstadgad rätt till eget offentligt biträde önskar Asylrättscentrum i sammanhanget betona vikten av att de offentliga biträden som förordnas även har adekvat barn- och barnrättskompetens. I vårt remissvar gällande promemorian *En översyn av vissa frågor om offentliga biträden* (Ds 2023:14) välkomnade vi de där presenterade förslagen om skärpta och förtydligade behörighetskrav m.m. Vi framförde dessutom att vi anser att det bör tydliggöras i lagtext att krav på kunskaper, erfarenhet och särskild lämplighet gör sig särskilt gällande i fråga om offentligt biträde för barn, och att detta högre krav ska gälla i fråga om förordnande i alla barnärenden.

Barns rätt att komma till tals

22. Asylrättscentrum tillstyrker utredningens förslag att rätten att komma till tals uttryckligen ska gälla i *alla* frågor som rör barnet och inte enbart i tillståndsärenden. Vi tillstyrker även att det föreslås att det så kallade olämplighetsrekvisitet i 1 kap. 11 § utlänningslagen tas bort. Asylrättscentrum välkomnar båda förslagen, då FN:s barnrättskommitté återkommande har kritiserat Sverige inte minst för det så kallade olämplighetsrekvisitet.

Barns rätt att komma till tals utan vårdnadshavares samtycke

23. Det finns inte något undantag i utlänningslagen från huvudregeln i svensk rätt att den som är under 18 år saknar processbehörighet. Migrationsverkets tolkning av rättsläget innebär att de anser sig förhindrade att höra ett barn muntligt utan samtycke från i vart fall en av vårdnadshavarna, detta så länge rätten att föra barnets talan i ärendet inte har övergått till någon annan.
24. Enligt utredningens förslag ska det offentliga biträdet som förordnas till ett barn som vårdas enligt 2 § LVU kunna agera som ställföreträdare för barnet. I dessa situationer – som utredningen benämner (undantags)fall – skulle barn

kunna höras utan vårdnadshavarens samtycke. Utredningen framför att det skulle stärka rättigheterna bland annat för den grupp mycket utsatta barn som kan ha ett skyddsbehov gentemot föräldrarna.

25. Asylrättscentrum välkomnar detta förslag, men det utgör i vår mening inte en tillräcklig lösning för barn i andra situationer.
26. Som framförts i stycket ovan lämnar utredningen förslag på att barn ska ha rätt till eget offentligt biträde även i andra situationer än då barn vårdas enligt LVU och det behövs för att ärendet ska bli utrett eller för att barnets intressen ska tillgodoses. Som exempel nämns situationer där barnets skyddsbehov är direkt hänförligt till medsökande förälder eller vid barnspecifika skyddsgrunder som könsstämpning, tvångsgifte, barnäktenskap och hedersbrott. Som framförts ovan välkomnar vi detta förslag.
27. Det kan dock trots allt vara svårt för Migrationsverket att i enskilda ärenden identifiera situationer där barnet kan ha behov av eget offentligt biträde, om Migrationsverket inte får tala med barnet.
28. Något förslag som innebär att barn får höras utan vårdnadshavarens samtycke lämnas dock inte. Sådan reglering har exempelvis införts i socialtjänstlagen (11 kap. 10 § tredje stycket SoL).
29. Asylrättscentrum önskar därför framföra följande synpunkter.
30. Att föräldrar och vårdnadshavare kan förhindra Migrationsverket från att tala med ett barn som vill tala med Migrationsverket och som kan ha egna asylskäl är enligt vår mening inte förenligt med barnets egna rättigheter enligt barnkonventionen. Detta synsätt baseras på en långt gående tolkning av föräldrars bestämmanderätt i 6 kap. 11 § föräldrabalken.
31. Utredningen anser att ett problem med en möjlighet att höra barn i migrationsprocessen utan vårdnadshavarens samtycke är att barn skulle kunna uppleva sig pressade att lämna information som är till nackdel för sina föräldrar och för dem själva.
32. Asylrättscentrum vill inledningsvis betona att barns rätt att komma till tals är en rättighet och ingen skyldighet. Barns rätt till delaktighet samt vikten av att myndigheter har en möjlighet att identifiera barns skyddsbehov och eventuella intressekonflikter är ett intresse av stor vikt. Vi noterar att i FN:s barnrättskommittés senaste sammanfattande slutsatser och rekommendationer till Sverige (den 7 mars 2023) rekommenderas Sverige att

säkerställa att barnets perspektiv beaktas och att barnet ges möjlighet att komma till tals och bli hörd i alla beslut som rör dem oaktat om vårdnadshavarna samtycker till detta.

33. Barnkonventionsutredningen konstaterar bland annat i sin kartläggning att av vad de erfarit tycks det, i den praktiska tillämpningen, på vissa håll finnas en uppfattning att en företrädare för det allmänna aldrig kan prata med ett barn utan vårdnadshavarens samtycke, om det inte uttryckligen står i lagtext. Ett sådant synsätt kan enligt utredningen ifrågasättas.¹ I de fall när det finns en risk för att den som normalt företräder ett barn inte framför barnets åsikter, måste barnet beredas möjlighet att höras på annat sätt. Det kan t.ex. göras genom att barnet ges processbehörighet, att en särskilt tillförordnad ställföreträdare förordnas eller att barnet ges möjlighet att höras i ärendet utan att det behövs samtycke från barnets vårdnadshavare.² Denna utredning hade dock inte i uppdrag att lämna förslag.
34. Som framgår ovan välkomnar vi förslaget att det införs en möjlighet att i vissa situationer förordna ett eget offentligt biträde åt barn. Det skulle innebära att det offentliga biträdet torde kunna föra fram barns åsikt och asylskäl. Det förutsätter dock att biträdet kan tala med barnet och föra fram barnets skäl.
35. Asylrättscentrum, som har förståelse för frågeställningens komplexitet och förevarande utrednings begränsningar, hade önskat att utredningen djupare analyserat och problematiserat frågan om föräldrars bestämmanderätt och att samtycke anses behövas, i förhållande till barns rätt att komma till tals.
36. Med ovan framförda synpunkter tillstyrker vi att utredningen lämnar förslag om att en översyn bör göras av föräldrabalkens bestämmelser om förmyndarskap och att möjligheterna att förordna en tillfällig företrädare för barn vid intresse motsättningar mellan barn och vårdnadshavare bör utredas särskilt. För att stärka barnrättsperspektivet på en övergripande nivå menar vi att det krävs en gedigen översyn av frågan om barns behörighet och rättigheter att bland annat komma till tals och fritt uttrycka sin åsikt i förhållande till föräldrars bestämmanderätt enligt föräldrabalken. Dessa frågeställningar bör utredas och samordnas med den utredning som föreslås om att se över olika åldersgränser för processbehörighet.

¹ Barnkonventionen och svensk rätt, SOU 2020:63, s.558

² Ibid, s. 564

Barn som befinner sig i utlandet måste ges rätt att få sina ansökningar prövade

37. I utredningen föreslås att vissa frågor som rör barns processbehörighet bör utredas närmare. Utredningens förslag motiveras bland annat med att det behövs ”för att skapa förutsättningar för barn att utkräva sina rättigheter även i situationer där de av olika skäl inte kan företräddas av vårdnadshavaren” (s. 470). Vi välkomnar att utredningen föreslår en översyn av åldersgränser för processbehörighet. En översyn som anses krävas ”för att säkerställa barns möjlighet att utkräva sina rättigheter” (s. 472).
38. Mot bakgrund av den avgörande vikt processbehörighet har för att överhuvudtaget kunna få en fråga prövad ser Asylrättscentrum allvarligt på utredningens slutsats att det inte finns skäl att undersöka möjligheten att utse företrädare för barn utan vårdnadshavare som ansöker om uppehållstillstånd från utlandet.
39. Barn saknar egen processbehörighet och möjlighet att själva föra sin talan i mål och ärenden om uppehållstillstånd. Det innebär att barn är beroende av en rättslig företrädare som kan bekräfta barnets ansökan för att den ska kunna prövas. När ett ensamt barn befinner sig i Sverige finns det möjligheter att utse en rättslig företrädare, exempelvis en god man, som kan bekräfta barnets ansökan. När barnet däremot befinner sig utomlands saknas en motsvarande möjlighet. Dessa barn måste således ha en vuxen person som kan visa att hen har rätt att företräda barnet för att barnets ansökan ska kunna prövas. Det finns dock situationer där en sådan ställföreträdare inte (längre) finns för barnet. Det finns även situationer där en person inte kan bevisa att hen faktiskt är ställföreträdare för barnet. För personer som kommer ifrån länder där de handlingar som utfärdas anses ha lågt bevisvärde, exempelvis Afghanistan och Somalia, är det i stort sett omöjligt att kunna bevisa att man är barnets ställföreträdare. Biologiska förälder från dessa länder kan enligt praxis presumeras vara vårdnadshavare efter ett DNA-test, men för andra kvarstår svårigheterna.
40. När ställföreträdare saknas – eller när det inte går att bevisa vem som är ställföreträdare – kan barnets ansökan inte prövas utan avvisas. Frågan har uppmärksamats i ett avgörande av Migrationsöverdomstolen (MIG 2009:17) som rörde tre minderåriga syskon vars föräldrar var döda som ansökte utomlands om uppehållstillstånd grundat på anknytning till en i Sverige bosatt myndig syster. Ansökan avvisades med hänvisning till barnens bristande processbehörighet och avsaknad av företrädare. I domen skrev Migrationsöverdomstolen följande: ”Det vore önskvärt att det under sådana förhållanden fanns en möjlighet att exempelvis genom förordnande av

offentligt biträde eller god man ge barnen en behörig ställföreträdare som kunde anhängiggöra och föra deras talan om rätt till uppehållstillstånd.”

41. I utredningen görs dock bedömningen att det inte finns skäl att gå vidare med ett sådant förslag. Utredningens slutsats grundar sig på att ”detta dels är ett mycket marginellt problem, dels att det finns stora och oöverblickbara konsekvenser förknippade med att förordna om ställföreträdare för utländska barn som inte befinner sig i Sverige, bland annat risken för människohandel och att barn skiljs från föräldrar och vårdnadshavare.”
42. Att förhindra människohandel är givetvis mycket angeläget. Att använda det som argument för att förneka barn en rättslig prövning är dock inte juridiskt hållbart. Att barn får möjlighet till en prövning av deras rätt till uppehållstillstånd är inte samma sak som att barnen kommer att beviljas uppehållstillstånd. Frågan om risk för människohandel ska givetvis undersökas och om det finns en sådan risk ska tillstånd inte beviljas.
43. Det finns inget underlag till stöd för utredningens påstående att det ”är ett mycket marginellt problem”. I vår verksamhet ser vi återkommande denna typ av problematik. Oavsett kan rättighetskränkningar knappast rättfärdigas med att få personer drabbas. Det bör även tas i beaktande att den grupp som här drabbas är ensamma barn, en särskilt utsatt grupp där omständigheterna ofta är mycket ömmande. För att illustrera detta vill vi lyfta fram två exempel:
44. En av dem som drabbats är det 15-åriga barn som ansökte om att få återförenas med sina morföräldrar. Barnets föräldrar hade mördats i kriget i Somalia. Barnets morföräldrar bor, och har permanent uppehållstillstånd, i Sverige. En ansökan om uppehållstillstånd på grund av anknytning lämnades in. Efter en tid meddelade dock Migrationsverket ett beslut om att avvisa ansökan utan att det föräldralösa barnet fått sin sak prövad, detta då barnet saknade egen processbehörighet och morföräldrarna inte kunde visa att de var barnets legala ställföreträdare.
45. Ett annat exempel är de två systrar, 16 och 18 år gamla, som på grund av de svenska reglerna skiljdes åt. Flickorna var föräldralösa och hade tagits om hand av sin farbror, som dock tvingades fly Somalia. Farbrodern beviljades permanent uppehållstillstånd i Sverige. Flickorna ansökte om att få återförenas med honom. Den äldre systern beviljades uppehållstillstånd. Den yngre flickan fick däremot inte sin ansökan prövad eftersom hon var omyndig och farbrodern och hans fru inte kunde visa att de var hennes legala ställföreträdare. Hennes ansökan avvisades – och de två systrarna skiljdes åt. Den ena fick uppehållstillstånd, den andra inte.

46. Utredningen konstaterar att en grupp barn helt saknar möjlighet att utkräva sina rättigheter men anser ändå inte att något behöver förändras. Asylrättscentrum anser att utredningens slutsats i denna fråga står i strid med barnkonventionen. Som utredningen själv konstaterar (s. 293) kan en rättighetskränkning utgöra resultatet av ett beslut eller åtgärd av något slag likväl som frånvaron av beslut. Högst relevant är alltså möjligheten att kunna initiera ett ärende hos förvaltningsmyndighet eller domstol för att få till stånd ett beslut.
47. Asylrättscentrum vill därför uppmana regeringen tillsätta en utredning för att se över frågan om hur barn utan vårdnadshavare i utlandet ska kunna få sin ansökan om uppehållstillstånd prövad.

Barns rätt till delaktighet bör tydliggöras i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen

48. Utredningen redogör mycket kortfattat för att diskussioner förts om möjligheten att reglera barns rätt till delaktighet i generell förfarandelagstiftning genom justeringar i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen. Utredningens uppfattning är dock att det är en mer framkomlig väg att justera barns rätt till delaktighet i relevant speciallagstiftning på områden där barns rättigheter ofta aktualiseras.
49. Asylrättscentrum delar inte utredningens uppfattning utan anser att det förslag som lämnades av Barnrättighetsutredningen har uppenbara fördelar och är väl motiverade.³ Det var denna utrednings bedömning att två av barnkonventionens grundprinciper, barnets bästa i artikel 3 och rätten att uttrycka åsikter i artikel 12, är av fundamental betydelse och därmed bör komma till explicit uttryck i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen. Därmed skulle dessa rättigheter bli väl synliga i den lagstiftning som generellt styr myndigheternas verksamhet. De skulle på så vis bli tillämpliga på samtliga områden som omfattas av myndighetsverksamheten på alla nivåer i samhället oaktat att det saknas bestämmelser i eventuellt förekommande speciallagstiftning på ett visst område.

Rätt till information bör gälla i alla migrationsärenden och tydliggöras i utlänningslagen

50. En förutsättning för att barn ska kunna uttrycka sina åsikter är att barn får relevant information. Vi välkomnar ett tydliggörande av barns rätt till information. Utredningen föreslår att barns rätt till anpassad information förs in i utlänningsförordningen genom att den bestämmelse om information till utlänningar som ansöker om uppehållstillstånd på grund av skyddsbehov med

³ SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag.

mera, som finns i 8 kap. 10 f § utlänningsförordningen, kompletteras med ett fjärde stycke som rör information till barn.

51. Till skillnad från utredningen anser Asylrättscentrum att avgränsningen till barn som ansöker om uppehållstillstånd på grund av skyddsbehov är för snäv. Vi anser, i likhet med Barnrättighetsutredningen, att en bestämmelse om barns rätt till information ska placeras i utlänningslagen. Barn som ansöker om uppehållstillstånd, oavsett grund, ska ha rätt till relevant information om sina rättigheter. Vi menar att rätten till information inte bör begränsas med hänvisning till praktiska skäl.

Barnanpassade förfaranden i domstol

52. Asylrättscentrum tillstyrker förslaget att Domstolsverket ska redovisa det arbete som bedrivs och de åtgärder som vidtagits i domstolarna för att utveckla barns möjligheter till delaktighet, information och ett bra bemötande i domstolsprocesser.
53. För att förverkliga barns rätt att få sitt bästa bedömt och beaktat anser FN:s barnrättskommitté att en stat måste införa och följa vissa barnanpassade förfaranden. Det innebär bland annat att förfaranden som rör barn måste vara tillgängliga, trygga och lämpliga för barn och att miljöer och arbetsmetoder ska anpassas efter ett barns förmåga och till barnets individuella och sociala situation.
54. Den bild som framträder genom de barn och unga som utredningen haft kontakt med, vilket främst är barn som befunnit sig i tvångsvårdsprocesser, är att det finns stora brister i informationen och att de har haft svårt att förstå processen och de beslut som fattas. Barn berättar också att de nekats delta på förhandlingar för att detta inte bedömts lämpligt, detta även när barnen varit processbehöriga.
55. Den bild som barnen presenterat för utredningen är även den bild som barn i asylprocessen ger. Genom Asylrättscentrums verksamhet kommer vi i kontakt med barn som berättar om sin frustration över bristen på information och bristen på delaktighet. I fråga om att komma till tals personligen i domstolen uttrycker barn återkommande besvikelse och frustration för att de inte blivit tillfrågade. Vissa barn har förmedlat att de inte ansett det tillräckligt att någon annan representerat dem i domstolen. Barn berättar att de upplever att myndigheter inte har brytt sig om dem och inte lyssnat på dem. I vissa fall kan naturligtvis avvägningar ha gjorts att det inte vore lämpligt att barnet närvarade under en muntlig förhandling.

56. Sammantaget är det dock Asylrättscentrums bild att migrationsdomstolarna generellt har en mycket restriktiv inställning till att höra barn i familj under en muntlig förhandling.
57. Som tidigare statliga utredningar har lyft krävs det särskild kompetens hos domstolarna när det gäller barn och barns rättigheter. Utredningen påpekar att, även om det finns visst lokalt utvecklingsarbete, det saknas metodstöd, utbildning eller material som rör barnanpassade förfaranden i svenska domstolar. Detta är anmärkningsvärt och är angeläget att det åtgärdas. Asylrättscentrum delar utredningens uppfattning att Domstolsverket bör sammanställa och erbjuda stöd, till exempel i form av goda exempel, verktyg för anpassade förfaranden i olika måltyper och för barn i olika åldrar och processuella situationer, workshops och liknande.
58. Asylrättscentrum välkomnar även att utredningen framhåller att utgångspunkten är att barn ska skyddas i sitt deltagande – och inte ifrån sitt deltagande – och att förfaranden i domstol behöver anpassas så att barn i möjligaste mån kan delta. Detta gäller även yngre barn när de själva vill och inte kan antas ta skada av detta. Vi delar även utredningens uppfattning att ett barnanpassat förfarande också rör frågor om information, tillgänglighet och bemötande under hela processen.
59. Det är domstolarna som måste anpassa sig efter barns behov och rättigheter, och inte barn som ska förväntas eller bedömas ha förmåga eller kapacitet att anpassa sig. När muntlig förhandling utsätts i migrationsdomstolen och det är barnets egen vilja att delta och själv föra fram sina skäl och åsikter bör detta enligt vår mening i större utsträckning tillgodoses. Med hänsyn till långa handläggningstider i migrationsdomstolarna kan – inte minst ur ett barns perspektiv – mycket lång tid ha passerat sedan utredningen på Migrationsverket och överklagandet lämnades in till domstolen. Det kan även variera betydligt i vilken utsträckning barns åsikter inhämtats och förts fram av företrädare. I takt med ökad ålder och kunskap kan barn under denna tid ha fått ett större behov av att själv framföra sina åsikter. Om det inte sker genom närvaro under en muntlig förhandling måste andra alternativ övervägas för att säkerställa och tillgodose barns rätt till delaktighet. Det kan exempelvis ske genom att domstolen förelägger det offentliga biträdet att särskilt redogöra för barnets åsikt och inställning.
60. Vi välkomnar att utredningen redogör så utförligt för norska domstolsförvaltningens arbete för att skapa en mer barnanpassad miljö i domstolsprocessen och delar utredningens uppfattning att detta exempel, tillsammans med andra dokument, bör tjäna som vägledning och inspiration

för det svenska arbetet. Vi uppskattar särskilt betoningen på att främja barns delaktighet genom tillräckligt med information, att vinnlägga sig om att använda ett för barn begripligt språk under förhandlingen till mer konkreta exempel som att barn får ha med sig en person som de kan lita på i samtal med domstolen och att barnen ska tillåtas tala direkt med de som kommer att avgöra ärendet (domarna) när barnen vill göra det.

Barnrättsbyråer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud

61. Asylrättscentrum tillstyrker förslaget att staten ska bidra till etableringen av barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som erbjuder verksamhet med oberoende barnombud.
62. Asylrättscentrum anser att etableringen av barnrättsbyråer skulle fylla en mycket viktig kompletterande funktion för barn som på olika sätt faller mellan stolarna och som inte får de insatser och det stöd som de behöver. Vi delar utredningens bedömning att förbättrade processuella möjligheter och anpassade förfaranden i linje med utredningens förslag förvisso är viktiga, men att de inte är tillräckliga för att säkerställa dessa barns möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.
63. Vi delar även utredningens uppfattning att det krävs en oberoende aktör som sätter barnet och barnets behov i fokus och kan bygga förtroende att verka som en brygga mellan det enskilda och allmänna och överbrygga konflikter och återupprätta tilliten till myndigheter. Asylrättscentrum instämmer i utredarens bedömning att det finns fördelar med att en sådan stödfunktion för barn bedrivs inom civilsamhället.
64. Att den här särskilda rollen och uppgiften för det oberoende barnombudet är tydligt beskriven i föreskrifterna för Socialstyrelsen blir viktigt för att möjliggöra en framgångsrik implementering som blir hjälpsam för barn.
65. Asylrättscentrum vill betona vikten av att säkra resurstilldelningen till barnrättsbyråer med oberoende barnombud så att verksamheten kan utvecklas och tillgängliggöras för barn över hela landet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

66. Asylrättscentrum instämmer i utredningens bedömning att det är angeläget att förslagen bör träda i kraft snarast möjligt, men finner det rimligt att viss tid avsätts för beredning, behandling och förberedelser.

67. Asylrättscentrum ser inte behov av några särskilda övergångsbestämmelser.

Detta remissvar har beretts av juristerna Louise Dane och Anna-Pia Beier.

2024-02-19

Mita Holmer, generalsekreterare på Asylrättscentrum